

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 8.

НА ЦЕТИЊУ, У СУБОТУ, 21. ФЕБРУАРА (4. ОЖУЈКА) 1876.

ГОДИНА IV. (VI.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50.; четврт ф. 1. 75. За све друге земље год. ф. 8. по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчића. Предлата и све паручине шилу се администрацији, а доноси уредништву на Цетиње.

П О М О З И М О.

У Октобру прошле године био је на Клеку велики бој, који се свршио са поразом турске војске и сјајном победом усташа.

28 храбријех јуника допало је тешких рана у томе боју.

Од њих су двојица умрли, једни још леже, а други, здрави, повратили се браћи у војску и на ново се бију за крст и слободу.

Но једнога друга им постигнула је тешка, најтежа несрећа. То је

РАКО МРВАЉЕВИЋ

из Бјелица,

помче од 19 година, згодно и добро.

Њега погоди зрно непријатељево у угао лијевога ока и испод носне кости изби на угао деснога ока. Прому и понесе обје очи.

Он је оздравио ово дана али је остао слијеп. Изишао је из болнице, али је ушао у тамницу доживотно, јер не гледа више ни сунца ни мјесеца, ни пријатеља милога, ни непријатеља крвнога, а то му је баш рана незалијечива. Још једнако пуцају пушке браће му за слободу народну, а срце његово пуца од боли, јер не може мећу браћу своју.

Рако је сиромашак. Нема није ништа, ни куће ни кућништа и јединац је у мајке старице.

У овој великој несрећи немају они ништа, до пописа мајка и утјехе он, што је свјетлост очих својих жртвовао свјетлости слободе народне.

Благодарни народ треба да им друго пакнади. Треба да им да најпотребнијега средства за живљење.

Цетињски одбор за страдајуће Херцеговце сјетно се те дужности и донио је ове одлуке:

1. Да се добровољним народним прилозима, оснује толики фонд за издржавање Рака Мрваљевића, да од интереса истога Рако годишње 200 талијера добива.

2. Фондом ће управљати „Друштво црвенога крста на Цетињу“, пошто је ово стално.

3. Послије смрти Ракове и мајке му фонд постаје својина „друштва црвенога крста“.

4. До установљења фонда одбор цетињски за страдајуће Херцеговце издржава Рака и мајку му дајући им 10 талијера мјесечно.

„Друштво црвенога крста“ примивши на се ову дужност обраћа се данас народу српском, својој браћи славенској и свијема човјекољубима и моли их за дарак. И најмањи прима се са захвалношћу.

За фонд је потребно 2,400 талијера.

Прилози се шилу непосредно: „Друштву црвени крст“ на Цетиње.

Друштво се узда, да ће се ова мала сума брзо искупити.

Благородна цијел, свијест и осјећање олијех, на које се позивамо, дају нам то уздање.

До сада приложише на Цетињу ова г. г.

Његово високопреосвештенство митрополит г.

Царпои ф. 10; г. Васљичков 10 дуката; г. војвода Машо Врбница 2 дук.; г. архимандрит Љубиша 1 дук.; г. Симо Поповић 1 дук.; г. Г. Вуковић 1 дук.; г. Божо Новаковић 1 дук.; г. прото С. Капичић фор. 3; г. Широ Ковачевић 1 дукат; капетан Н. Станков 1 талијер.

Цетиње, 18. Фебруара 1876.

Друштво „Црвени крст“.

Д О П И С И.

ХЕРЦЕГ-НОВИ. 16. Фебруара. — Данас се једни љубушкију у сновима умирења Херцеговине, а друге јако узнемирује и помисао на то, јер се каже: Турска је готова да побољша стање своје побуњеном хришћанском народу у Херцеговини и Босни, она је прихватила реформе предложене од Аустро-Угарске, силе јој дају своју моралну потпору да изврши исте, пребјегли народ из Босне и Херцеговине у Аустрији и Црној Гори вратиће се дома, рат се прекида, мир завлађује.

Ми смо најближи Херцеговини. Ми најбоље знамо стање Херцеговине и народа херцеговачкога, јер све видимо својим очима, и осјећамо муке његове и управо дјелимо и подносимо терете његове. За то смо највише у стању вјерно представити слику данашње Херцеговине, и онога што би у Херцеговини наступило, кад би се народ повратио.

Када је народ херцеговачки устао на оружје, он је био потпуно увјерен, да под владом турском не може никад задобити живот људски, безбједни, слободни, него да ће му једнако и у непријед живот о коњу висити, да своје својим неће моћи никада назвати, насиљу, свакијем мукана, пљачки и убиству да ће непрестано изложено бити. За то је устао на оружје с одлуком: да се бије и да гине, дж се ослободи или погине.

Жестоки је рат одпочео и продужио се све до данас.

Какве су до сад пошљедице овога рата? Херцеговина је савршено опустошена. Повратила се у облик првобитни свога постања. Није села ни куће хришћанске. Све је попаљено и разорено. Једино имање, воје је народ изнио из Херцеговине, то је стока. Но највећи дио ове или је гладни народ изнио, или је сканао од болести, која се породила, и од глади и од студи. Штета се слободно на милијоне бројити може. Сам народ стрпан у гомиле, и од зрака ожуженога безбројним мрдинама, што су поља покриле, поболно се и умире.

Од саме војске херцеговачке погинуло је до сада око 600 људи. На каквијех људи! А сувише колики је број рањеника?

У рату овоме народ херцеговачки, одважив се, да погине или да се ослободи, био се очајнички и задао Турцима триста јада. Турци је изгнуо. Не зна му се ни броја жртвијама и рањенијама. Вароши и села су им опаљена. Стока им је поробљена. Поља су им опустила, јер нема ко да их ради, нити их они радити могу. Не само да су прости Турци пропали, него су и аге и бегови осиромашили и скапавају од глади. А што је за њих највише и најтеже, турски понос њихов увријеђен је до живца. Сам систем владе турске њих је и до сад писцавао и оборио јако, но то су подносили војекако, јер су морали подносити, али да се раја дigne на њих, да их раја овако упропасти, да пред рајом стоје као мпши затворени у зидине, то боли Турцима, то распаљује његов фанатизам, и то неће он раји никада опростити. Светиће јој се као к-

вада, да ће пас пасу причати. Ни дијете у утроби мајчиној неће поштејити.

Али ће се реформе остварити и стајаће комисија у Мостару и Сарајеву, која ће чувати рају!

Турци се грохотом свије томе.

То вај је слика — „у кратким и крупним потезима“ — данашње Херцеговине и стања, које би неизоставно наступило, тек би се народ повратио на угашено огњиште своје.

Погледајте је, о мирољубиви људи, и помојте се згрозити ако можете, и реците онда народу херцеговачком: врћи се без ништа и на ништа, једино под нач турски!

БРЧКА, 4. Фебруара. — 27. Јануара дође овђе заштија (жандар), који објави овдашњем ућмету (судници) да ће Сервер паша сутра к вечери доћи у Брчку на коњак. Чам то Турцима у уши дође, стадоше се веселити и велику част његовој свјетлости спремати, и стадоше се међусобно питати, је ли ово опјл што је у Карадагу (Црној Гори) објесно 7 влашких поглавница и тако се питаше и веселише, овдашњи мудар Сулејманбег, посла заштију да позове све по чаршији и Србе и Турке, јер вели мора се ићи пред царског човјека, и још више да не смије бити мање од 80 људи, и тако сутра дан тих 80 људи изађу на 20 каруца једно три сата далеко од вароши да дочекају тог царског човјека, чекајући га ту готово до мрва и ивидећи да га нема ту вече врате се без Сервер паше у варош, 29. Јануара дође им заштија из јутра и каже, да је Сервер паша ноћио у селу Дубрави недалеко од Брчког на 4 сата и да је ноћио код католичког попа, Турци дознавши за то страшно се огорче против тога царског нечовјека, и говорише по чаршији како му је слађа латинска вечера него њихова — за коју су се толико потрошили, али Турци не знадоше, да је Сервер паша дознао да овђе има доста Срба — па се побоја доћи овамо на коњак, јер је мислио да му ту неће бити последњи коњак, воје је лако могло и бити.

Овај дан изиђу рано пред Сервер пашу а међутим и ручак су припремили, налајући се да ће код њих ручати. Овај су дан сељаци као и обично доћерали дрва на продају у нашу чаршију и сваки је сељак стао код својих кола и волова не знајући за ништа, кад би око 11 сати, ето ти заштија виче по чаршији, гони, гони, уклањајте се, га и сами овдашњи мудири, сељаци незнајући ништа стајаше код својих кола, дов заштија неодоше и стаде ударати волове и сељаке, сељаци као изван себе уклонише се које куд с пута, у том дође и Сервер паша, и одмах оде у овдашњи ћумрук ће нареди, да му се приправи чамац да се одмах превезе у Аустрију, једва га склоне да посрче једну црну кафу, како дознајем разговора је имао врло мало, питао је за име ове вароши и колико има цамија и недреса (црква и школа турска) и тако његова свјетлост бовећи се овђе један четврт сата превезе се преко ријеке Саве и оде пут Рајева села од куда ће у Осјек, па говоре да ће из Осјека преко Трста у Цариград. Сервер паша оде, Турци осташе овђе страшно озлојеђени, толики причек и дочек и толико се потрошили а он наком ни мукает, после одласка ружише га Турци, цсоваше, а најпосље и свакојако га назваше неки веле да је Сервер паша нешто страшно љут и невесео, ја незнам шта ће то бити, но сигурно заудара му барут херцеговачких соколова.

Шта ли би узрок да Сервер паша, код онаких далматинских пристаништа морале ићи преко врлетне Херцеговине у Сарајево да одатле нађе сходно мјесто, за упути се у Цариград,

заиста можемо рећи да он није смио од усташа ни мислити а дамо ли ићи на далматинско које пристаниште од куда би му много ближе било. Можда ће неки на ово одговорити да је он у Сарајеву као у мјесту ће заповједник Босне и Херцеговине сједи имао важних послова — добро — али из ког узрока да он мораде преко босанских кршева да се вере довле, код онакве сарајевске цесте која у Брод води ће нема више путовати од 24 сата и од куда би му много брже било и до Осјека.

Заиста рећи и тамо он не смједо крочити него мораде овамо и вољедо 4—5 дана оставити само да ће год не нагази на усташе; и тако Сервер паша врћући се и кријући се од усташа једва се журталиса бједо и 29. Јануара пређе на аустријско земљиште ће ће се мало од свога бјега одморити.

Заиста доста ћемо оваквих Сервера упамтити који ће долазити и одлазити без икаква успјеха, кад што је и Сервер паша без икаква успјеха отишао, тако да му неће више никад на памет пасти да походи Херцеговину.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

— Много и дуго већ пише се о зајму, који Србија мисли учинити. О истом предмету пише сада „Исток“ ово:

„Итање о државном зајму Србије дошло је до последњег ступња свог. Готови смо с ријешенем да нам ваља новаца, који би се зајмом јавио. И сад је настало питање: Има ли Србија изгледа да зајам направи? Ми ћемо — ма да не стојимо ни из далека у додиру с мјеродавним круговима — на основу позивања овог питања одговорити, па и даље рећи што будемо мислили да је нужно у овоме погледу.

Има изгледа за зајам. Изгледу су ти двојак по мњењу једних, а по нашем мишљењу само је један изглед ту.

Узрок што не можемо да усвојимо мњења оних који су за зајам у земљи у томе је: 1. што ће се, баш и да се скупи потребна сума — већи дио скупљене суме извући на страну — чега ради, нећемо да казујемо — и тиме наша земља јако устрљети. 2. што ћемо, после истрљена са зајмом у земљи, или тешко са стране наћи новаца када устреба или их никако наћи нећемо.

За зајам са стране смо пак 1. за то што ћемо с њим умјети у земљу бар што год новчаног капитала; 2. што ће и отворити кредита за све могуће евентуалности.

3. Што не доводимо у питање једну врло осјетљиву страну нашег народа.

4. Што неискоришћујемо за сада, без нужде, новчану (привредну) снагу народну.

Све три тачке јасне су; 4-ту ћемо са двије ријечи објаснити. Ми сада немамо мужде да правимо принудни зајам у земљи:

а) За то, што су прилике наше још у свим обичном, нормалном стању; и

б) За то, што смо увјерени да Србија има кредита да ће од страних банкера добити новаца под довољно добрим условима; само ако их озбиљно потражи.

По нашем мњењу грјешили би када би сада правили зајам у земљи, као што би грјешили да смо под другим околностима тражили новаца са стране.

Немјеродавно мишљење наше казали смо у ово неколико врата, чинећи пажљивим оне који су позвани да о овоме животном питању Србије раде.

Позната добротиница турских Славена, г.ђица Ирби послала је „Тајису“ следеће писмо које је исти лист приопћио у свом броју од 1. Фебруара по рим. и које гласи:

„Господине! Ми смо сада десет дана обилазили градове и села у аустријској војничкој Крајини, на сјеверном и сјеверозападном крају Босне, ће је до 30,000 јадних бјегунаца сабрано Њихово садање стање прелази сваку вјеројатност, а гостољубље којим су примљени од сиромашних становника земље, управ је дивно. Приповједају што сам чула и видела јучер, пролазећи на саонама кроз некоја од тих села. Неки селски свјештеник, код којег смо одсјели неко вријеме, приповједао нам је да у парохији има преко 2700 бјегунаца, доким број становника износи 2400 душа. Дакле има за 300 бјегунаца више него становника. Парохија је веома сиромашна, те кућни простори недостатни у о-

бично вријеме. У зими де само једна обитељ, већ више их, сачињавајући „задругу“, која још постоји у овим крајевима, спадају једној соби наоколо ватре у средини наложене, а дим излази кроз кровину непоћене станице. У обичним зимама могуће да се налази у таквим кућама око 20 до 30 особа спавајући на поду, околу огња како је то горе речено; сада пак када још сиромашни бјегунци долазе, има кад кад преко 40. Чудо није даље, да су навирије осипце букнуле а сада и тифус, тако, да споменути свештеник на дан до 10 спровода има. Напоследку ту је и повороћене дјечице, за коју њихови родитељи немају крпа, те је бјегунац за некољу разрезо своје чарапе, да њетету прискрби неке врсти покров.

Аустријска влада дајући 10 новч. за одрасла а 5 новчића за ћецу испод 10 година, обскрбљује бјегунце довољно хљебом, те заиста многи од њих нијесу у свом вјеку толико новца у рукама имали. Уз све то пропадају бјегунци од туге и жалости за својим домом. Љубав према својем дому је код њих велика, за то и остају колико могуће што могу ближе границе, гледајући своје долине и брежуљке. Неки сиромашни Бошњак дође из далека села у Костајницу, те пређе мост код аустријске тврђе, да се наужије роднога зрака. „Босански зрак“, вели он, „мириши као ружа“. Чујемо од појединих као и од свих бјегунаца једну те исту причу њихова кућишта су попаљена, једва измакоше живи испод турске окрутности, за то се неће враћати све догле, док тамо Турчки влада. Босанска села у некој близини границе, која се нијесу никада бунила, сада су грозно пољачкана и зостављена од турске војске то редовите то нередовите те од домаћих мусулмана. Нами је речено од човјека од којег држим, да је посве повјерован, да су се Турци вратили на свој стари обичај те вјешају рају на дрво за ноге а главу доље те је послепу мрзом у ово зими вријеме водом, док не открије куд је скрива своје задње паре. Како се са женама и ђевојкама поступа, описао вам је ваш кореспондент у Пери, но сад је горе него икада. Што се догађа у одаљеним предјелима покрајине, не дође увјек до ушију јевропских консула у Сарајеву.

Оних 300 гуња, што смо са собом из Инглешке понијеле, подјељени су, посредовањем обители, међу најсиромашније обитељи, који имају највећи број ћече. Рубља и опанака те неке врсти домаћега сукна раздијељено је особито тако, да некоја иначе гола ћеча буду могла похађати учионицу. Јучер доведоше неколико дјече са веома старим Посавцем к нашим саонама. Платнена кошуља и гаће, лепршећи у леденом вјетру бијажу му јединим одјелом. Не могосмо иначе него да му одрежемо топла и дебела фланела за добру кабаницу. Такову помоћ, према само капља у мору невоље, које смо свједоком, примају највећом захвалом бједни мученици, како знак, да их свијет незаборавља. Свака помоћ је особито добро дошла, ако је на мјесто инглешке госпође донесу. Надамо се, да ћемо међу тим сиромашнијем прогнанцима барем још неколико нећеља остати моћи. Они који би били склони послати коју помоћ овдашњим занемареним и убогим крајевима, нека добровољно управе свој пошљак: „Заклади за сирочад босанских бјегунаца“ госпођи Trvning and Co', s. 215 Strand. Јесам господине ваша покорна службеница.

Костајница, 22. Јануара 1876.

Аделина Паулина Ирби.

СТРАТЕГИЧНО ТАКТИЧНИ НАЦРТ РАТНОГ ПОЉА ЦА БАЛКАНУ.

Бечки „Wehr Zeitung“ од 9. Јануара дошло је ово чланак, који нам је један стручњак у преводу послао похваљујући вриједност теоријску, а мисли да би и практичнога војсковође заслуживао пажњу. Чланак гласи:

„Поред свега тога, што је Турска у Босну и Херцеговину доста велику војену силу одредила, опет није у стању да усталак свлада. Напротив исти је, поводом последњих великих удараца, које су Турци на Муратовици претрпили, материјално — а што особито на вагу спада — морално ослабљен.

Ако сви знаци не варају, који се из најновијих обрта, највише тичући се велесила следовати дају, то лежи у могућности, да ће у кратком времену у тој части Балкана, до већих и рјешителнијих догађаја доћи.

Ми ћемо овђе свако могуће активно упле-

ћање од стране једне или друге велесиле на страну оставити и нас само за најгори случај по славенске провинције у Турској, ако ове принуђене буду саме фронт против Турске учинити, заимати се.

Прије него што к ствари ступимо, нужно је да против ст ојеће војене силе прегледамо.

По реорганизационом штатуту од год. 1869 састоји се турска сила из:

Стојеће војске (низам) пјешаци 4 године службе, коњаници и топције 6 год. службе.

Резерва: Ихџат пјешаци 2 год. службе, ихџат коњаници и топције 2 год. службе, редиџа 1. и 2. класа пјешаци 6 год. службе, редиџа коњаници и топције 4 год. службе. Хиџада пјешаци 8 год. службе. Хиџада коњаници и топције 8 год. службе.

За тим из передовне групе.

По редовном развјату те државе, могла би војсна сила турска, с концем ове године износити:

Низам 150,000, ихџата 70,000, редиџа 1. класе 120,000, редиџа 2. класе 120,000. — Свега 460,000.

Хиџада стајаће на расположењу тек кад нов обранбени закон спроведен буде, то је године 1878.

Нередовна трупа, то јест: башибозуци, снахије, бедуини, за тим контингенти из Крете, Босне и Арбаније, могу се највише на 50,000 узети.

Помагатељна трупа вазалених држава, Египта, Туниса и Триполиса не узимају се овђе у рачун, јер на пужно саучешће само у најнужнијем случају и то слабо се рачунати може.

Поред свега тога, Турска би заорну силу представљала, кад би нов обранбени закон у духу свог основног начела спроведен био. Али је одкуп од низама па и од редиџа допуштен. Већи дио имућнијих Мухамеданаца извлачи се усљед покварености у свим звањима, на сваковрстни начин од војне.

Аугментационг састав није ниће подири и без мане. Многи резервати нијесу уписани, а многи ће се умјети извући кад се позову или устраже.

Кад све ово у призрење узмемо, а особито свагдашњу, па још више садању новчану кубуру Турске, онда може се права војсна сила Турске највише на 265,000 момака и 700 топова узети.

Од ових морају, други војени кор, дунавски (Шумла) и трећи румунски (Манастир) ради славенског, арбанашког и грчког житељства, та провинција скоро са свим у нетим остати, изван тога морају још посаде у Цариграду и у Азији оставити се.

Овима стоји супрот Србија:

Стојеће војске 4,000 момака, 48 топова. 1. ред домобранаца 107,000 момака, 258 топова. 2. ред домобранаца 40,000 момака. — Свега 151,000 момака, 306 топова.

Међу топовима су 12 батерија за брегове.

Црна Гора 26,000 момака, 28 топова. Херцеговачких усташа 8,000. — Свега 34,000 момака, 28 топова.

Кад узмемо у обзир да Србија од друге класе малу част дигнути може и у Биограду посаду оставити мора, онда она у брзо највише 100,000 момака на расположењу може имати.

Тако ће дакле Славени 130,000 момака и 334 тона Турцима против ставити моћи, и од ових за 35 до 40,000 момака слабији бити.

Ову слабост изрвљује много више морална и душевна снага.

Дисциплина у Турском војништву, поред свега тога, што им се плата украђује, што се нередовно хране, што су самовољи и испуљену команданта изложени, не може се као са свим хрђава узети.

Турски војник је трезвен и умјерен, врло покоран, вјеран, послушан и обртан, а може кад се с њим добро поступа много издржати и највише пожртвовање развити.

Главне мане турског војништва, које су на спремноост његову штодљиве, ове су: неспособност команданта, незнаност официра, слабо тактично извјежбање и неспособност у маневрирању, забатаљена управа.

Напротив српски и црногорски официри добро су изображени, и стоје у војничком погледу са свим на висини времена. Војници су храбри, лако их је задовољити, издржљиви су, радо се жртвују, а од младости се у оруђу обучавају.

Стратегичне и политичне побуде упућују обадвје стране на офанзиву.

Турској мора на тим лежати, да прије него што се Црна Гора са Србијом сједини, са свој

силом последњој (Србији) главни ударац принесе и кроз то другим учасницима ослободује, да би тако себи олакшала, ове коначно покорити.

Србија и Црна Гора који њихову сву силу на један пут улажу, морају гледати, прије него што непријатељ доврши скучање војске (концентрацију) на српској граници, натраг унутрашњост Бугарске одију и кроз то изјужно ослабење (помоћ) из Бугарске, Арбаније и турско-грчких провинција добију, придруже и у бој довуку.

Замислимо најбољашњу брзину обадвију страна, при скучању њихових сила, то се позвајује за Србију и Црну Гору много повољније.

Операциона линија турске силе од главног мјеста Цариграда преко Андријанопоља, Софије и Ниша износи 90 географских миља, зрачне линије, од Цариграда до Дебринта, око 45 миља гвоздена пута.

Даље за скучање главне линије ове су: Од Варне с гвозденим путем до Русчука, одатле Дунавом до Видина; од Кистенде на Црном мору гвоздени пут до Црне воде, одатле Дунавом до Видина; од Салоника на Егејском мору с гвозденим путем до Скопије, а одатле преко Љесковца у Ниш; морем до пристаништа Антивари и Клека.

Операциона линија Србије од Биограда износи до Ниша око 25 миља зрачне линије (кроз ваздух) а од Цетиња преко Бјелопавлића, Новог Пазара, до средине течаја Мораве, близу Ниша, око 33 миље.

Није нужно никаква рачуна да се увиди, да код једнаке управе Србија и Црна Гора прије могу ратно спремно бити.

Кад се у призрење узме да Турска из копичких вилајета Шумле и Манастира, због велике части католичке и грчке вјере житеља, само врло малу част војске смије узети, јер велику част у посади оставити мора, дакле за операцију нужна сила из Цариграда и Азије довести се мора, које код постојеће покварене администрације турске лагано и с много препонама учинити се може, онда то још много повољније за Србију и Црну Гору испада.

Турска има према Србији обухватителан напад, у тој је Турска у бољем положају.

Она може од прилике десно крило, које се код Видина концентрира, преко Врањанице планине у долину Тимока а одатле на лијево крило непријатеља у долини мораве одправити и на ово дјелствовати.

(Звршиће се).

ОПИС МАНАСТИРА МОРАЧЕ.

(Продужење).

На прагу више врата стоји особитом вјештином и вјештим словима у камени исјечени надпис, који, као најсветији исторични документ јасно пред очи ставља како владоца, који је ову свету обитељ, тако и вршије у коме је зидао. Важни овај надпис исписан је старосрпским словима, које сам вјерно снимих, а гласи овако:

„Сви свјатији храм пресвјатије Дјеви Богородице саздах и украсих в име успенија аз Стефан син велијега кнеза Влака внук свјатаго Симеона Немање и сија биша в дни благочестиваго краља нашега Уроша в љето 6760 индикта 10 год.“

Неки су несмислено држали, да је ову стару из прошлости српске подигнуту задужбину сазидо Вукан Немањин, као што је то у једној црногорској „Грици“, а из ове опет у једноме „Далматинском Магазину“ штампано. Исто то опет тврди и једна народна pjesма, која овако гласи:

„Све нам цркве обореше Турци,
„Порушише свету задужбину,
„Задужбину Вукана Жупана“.

Таква неоснована мишљења са свим побија овај стародревни надпис, из кога као из историчног истинитог документа јасно види се, да је ову св. обитељ у почетку друге половине тринајестог вијека т. ј. 1252 године сазидо син великога кнеза Вукана, а внук Стефана Немање. Већег и бољста ујерња ради у реченом надпису пише и то, да у вршије кад је црква зида на престолу српском био је краљ Урош, сљедователно Урош велики трећи син Стефана Првовјенчаног.

Познато је да Стефан Немања предавши владу над Србима најстаријему своме сину Стефану, Вуку млађему сину дао је област зетску и хумску, да њима под покровитељством старијега

свога брата Стефана влада давши му титулу „велики кнез зетски“. Колико год српска историја још до данас није ништа не спомиње о Вуковијем насљедницима, то ништа мање опет неки кажу, да је Вук Немањин имао сина Ђура. Но је ли Стефан основатељ ове свега обитељи био други син Вуканов, али је ово баш био Ђуро на у калуђерству после прозват Стефан, то је са свим још мрачно и непознато. Но било како му драго јасно се зна, да је Стефан био син кнеза Вукана, па било, да је он то име добио при крштењу или у калуђерству. У горе наведеном надпису чита се: „Сви свјати храм пресвјатије Дјеви Богородице саздах и украсих в име успенија је аз Стефан син велијега кнеза Влака, внук свјатаго Симеона Немање“, и т. д. Овај исторични акт јасно казује, као да Стефан није био кнез зетскога књажевства; јер кад би он био кнез зетски, то на сваки начин у натпису било би написано: „Аз Стефан велики кнез зетски“, а напротив записано је: „Аз Стефан син велијега кнеза Влака“. По овоме судећи вјеровати би се могло, да је после смрти Вукове други му син а не Стефан био владоц у Зети, па ма било да ми до данас још не знамо је ли још којег и колика је Вук имао сина.

Стефан Вуканов, да божје бити ће сјајну задужбину ову подигао у очиној држави, сљедователно дакле овај предјел припадао је зетској области.

На врху спољашњих довршница према горњега прага у камени с десне стране истесана је једна особа раширеним рукама, на глави јој се види круна. С једне и друге стране ове особе испод раширених јој руку, стоје двоје ђеце, па обадвоје држе по нешто у рукама. И ако овђе никаква писма нема, то по свој прилици бити ће ово овђе основатељ изобразен са својом ђецом. До њих пак к прагу истесана је повећа птица, а с лијеве стране према овоме истесана је велика аждаја.

Према овим великим вратима с десне стране на врло лијепом и великом коњу изобразен је св. великомученик Ђорђије, а с лијеве св. великомуч. Димитрије. Изнад св. Ђорђа, које опет долази према горњега прага стоји овај надпис:

„Сиче повједаше нам велики и пре и чин свети оца а напачега вишеречни велики Јоан љесвитник инок аште неостанете се мирскаго прирастија и все зли страсти ваистину такови не имаг гонезнути сега окајанаго свјета инок среброљубац и кунлу творјен такови нест инок по враг Божи, о иноке останем се среброљубија жеже јест корјен всем злим страстем и васприем шјеломудрије жеже јест зход всем добродјетелем, о иноке жеже отрешчи се мира и вазети крест и посљедовати Христу Пожеже рекоше нељуби уста человјек возложити руку на рало изрије и зачет неуправљен јест в царстви небесњем воспријемем от љубиници. Воспријемем доидеже време јест понеже приближаега време јегда начнем скорбјети и тужити и вапати о љуте и не обретајем тогда поматујутаго нам аште не прежде умолити владику Христа јемуже слава ва вјеки“.

Према овоме надпису с лијеве стране стоји опет надпис, који гласи овако:

„Иже в тронци славимаго господа Бога и спаса нашего Исуса Христа пописаше се сији свети и частни образи за времена нудна и тешка тогдаже велику насиљу сушту од агарјански чед на христијански род и на цркве на манастиреже иже сут в пустинах же и в мирје попуштенију Божију сија се нам прилучише грјех ради наших и пописаше се сији свети образи трудом и усрдјем игумена Кир Макарија јеромонаха с братијама Бог да их прости тогда текушту лету 7125 вруг солнца 12 а луње 18 тогда сдржаште престол све српске земје Кир Пајсеју патријарху при логиње митрополитје херцеговском пислах мјесеца Септемврија Георгије Зоуграф од манастира Хилендора“.

У надпису каже се: „во времена нудна и тешка, тагдаже велику насиљу сушту“. Заиста нудна и тешка времена била су тада; јер па ма било и да не узимљем несносно насиље и тешки јарам фанатизма турског оног времена у опште на све Српство, него да се осврнем на саму малену а јунаштвом велику Црну Гору, колико су на њу Турци у почетку 17. вијека с великом силом нападали у намјери, да помраче и овај усамљен још оставши драги камен српске круне.

У натпису даље чита се: „Сија се нам прилучише грјех ради наших“. Истина, велики су били грјехови српских великаша. Грјехови њихови пребоше на све Српство. Зар је мали грјех био, што су великаши грамили за влашћу,

што су настојавали да престану господари од појерених им области, које им је велики цар појерио био, да с њима само под његовим и насљедника му покровитељством управљати могу. Зар није био тешки грјех Вукашину тући се с Лазаром о отимању земаља младогетнога цара Уроша, која је то све очима гледати морао? Зар је тако мали грјех био на вијеки прометоме Вукашину, што се нечовјечки усуди убити српскога цара и звјерски под пут бацити помазаника божијега? Зар је опет мали грјех био изроду Бранковићу на косовској вечери опадати најбољега у Српству јунака, па посље издати кнеза и таста са цијелом на Косову српској војском и тијем упропастити сјајну српску државу. Зар и то опет није грјех, што је високи Стефан са неколико српске војске помагао једном сину Базазитову; а брат му Вуко другоме, и тиме немиле трошили изнемогу снагу српскога народа у корист највећих непријатеља српских?

Тешке грјехове српских великаша најљепше описује српски мудрац и појета Петар П. Петровић у својем „Горскоме Вијенцу“.

„Великаши промете им душе,
„На комаде раздробиле царство,
„Српске силе грдно сатријене,
„Великаши траг им се утро“,
„Распре сјеме посипаше грко,
„Те с њим илеме српско отроваше,
„Великаши грдне кукавнице,
„Постадоше рода издајнице,
„О проклета косовска вечера“.

(Продужење се).

Г. ВЕСЕЛИЦКИ БОЖИДАРОВИЋ У ПЕТРОГРАДУ.

(Продужење).

Иза тродневнога путовања Савом ја сам приспјо до Метковића, ће путовање није више претстављало тај интерес. Тада се ја упутим ријеком Неретвом, која представља некадашњу турску границу између Босне и Хрватске. Овђе сам опазио још одурнује призоре. Довезавши се до села Постањци, ће је било главно проходаште бјежећих преко границе, ја прехем на Турску страну, да видим, у каквом стању налазе се остаци овђе, и ако буде могуће, да исходом часни погреб љешинама. У овој ствари ја нијесам никако успио. Видно сам многе љешине, изваћене из ријеке и бачене унутра, а леђу њима понијенише жена и ђеце с одсјеченим главама. Ја сам чинио своје представке већ из користи хигијеничких, ради здравља самих муслиманских становника, али на то ми одговорилише, да број љешина није никако тако велик. Из Постањаца ја одем разследати разне бараке и сираништа у Ваграму, а одатле на бродом у Дубровник. Дубровник ми се показао веома удобним средиштем за моју дјелатност, тако у Далмацији, као у Црној Гори. У самом Дубровнику био је лазарет за окупљене који је аустријска влада била уступила за смјештење обитељи. Око њега се скупљала главна маса бјежећих, и они су се користили непосредним надзором мјестних власти, и били су, може се рећи, у бољем положају. Али нијесу биле у таковој општини, који пребјегавши у удаљеније предјеле нијесу сусретали ни те пажње од стране власти, ни те помоћи у Дубровнику. Први посјет, који сам ја предузео, да се унознам са самом народношћу, био је у мјесту Метковић, близу турске границе, на ријеци Неретви. Чинило се, да је само подијебје правило ово мјесто врло неудобним за правање обитељи. Истојане грознице, које проузрочује разлијевање ријеке Неретве, чиниле су живовање опасним и трудним паче за саме урођенике, и у овом су се мјесту у малим кућицама, или боље рећи у конобама смјештали бјегунци у броју често два пут надлазећем броју домаћих. Тако у једном селу на 45 становника бијаше 80 бјегунаца, а у другом на 50 људи до 120 бјегунаца, и овај се положај још више заплијетало стим, што су мјестне службене и општинске власти биле у лошим одношјајима, те усљед својих неспоризумљених и паче свађа нијесу могле доставити оне помоћи, која је била потребна. У Метковићу било је и остаје до 5000 људи. Вриједно је примјетити, да је од владе за све ово вршије било дивано само 250 фр. на 300 душа. Враћајући се ја одкријем некоме још непознате обитељи, које су се налазиле и око села Тороце и другим мјестима око Ваграма и Неретве, који дијеле Далмацију од Херцеговине. Ове су се обитељи налазиле у још горем положају.

Оне су живјеле под ведрим небом скоро на годош каменџу већ 3—4 пеђеље, недобивајући никакве помоћи и незнајући паче, да они такову могу добити. — У чудлику се пак, кад сам им ја изразио симпатију, невјерујући да је то могуће. За тим ја се одмах упутих у Црну Гору, да се упознам с овом земљом. У Црној Гори нађох ако не помоћи, која у то доба није од никуда долазила, а то барем такове мјере владе, које су оличавале помагале бјегунцима. Оне су биле пописане све куће Црне Горе као и број пребјеглих Херцеговаца као и оних, који су могли још преселити се, — било је прорачунао колико Херцеговаца може свака кућа уздржати и свакој је било наређено, да пријави мјесто. Услед тога како су који бјегунци долазили у које мјесто, они су засједали на готова већ мјеста. Друга једна мјера црногорске владе не заслужује мањег одобрења. Обитељи су долазили тамо не саме, него кад је то било могуће, урониле су собом стада, која су њихово једино богатство, не у том смислу да би они употребљавали њихово месо, јер се они питају њиховим млијеком и маслом, а за тим продавају бике и овнове. Црногорска влада наредила је била да се извоз и продавање црногорских говеди обустави дотле, док се непродају сва говеда херцеговачка. И ова мјера која би се примила врло рђаво у свакој другој земљи, јер је дјелова на пријечац на штељу народа, у Црној Гори допринијела је више него која друга популарности кнеза Николе. Црногорци су се попустили, што је он цијенио могућим, да заштеде од њих такову жртвованост.

Али се Црногорци не зауставише на том. У мјестима, где су биле двије собе, бољу су давали бјегунцима, а сами ишли у ложију. У неким мјестима они су одрешито све давали исељеницима, тако да су долазили у таков положај, да је било потребно и њима самим помоћи као и исељеницима. У то доба када сам се запознавао с овом земљом и обилазио је, у мојој се души догађало то, што је тако лијепо изразио г. Милер. Ја сам видио све ове патње, а сам сам страдао у души, — ја сам слушао, кад се у Русији скупља помоћ, неки су ми се брљеви учинили врло знатним — барем у то вријеме — а међутим ова средства нијесу долазила до нас, — ми смо само слушали о њима. Тада ја из очајања почнем просити, писати, мољакати о вакојкој год помоћи. Тако сам из Метковића послао неколико брзојава у мјесецу Јулу, и вративши се у Дубровник, сазнам за двије пошљеве у Беч. Прва пошљевка од 500 франака била је од нашега друштва у Паризу, друга од 500 рубаља била је послана кроз редакцију „Голоса“. Ја не могу описати ту радост, коју сам осјетио, кад сам добио ове своте. Видио сам могућност, да помогнем ма чим год. После тога почнем добивати знатније помоћи. Напоследку особно повјерење рускога генералног консулата у Дубровнику предаде ми све своте, које су му се пошљале из Русије, и учиниле ме тим начином не просто повјереником частних лица, него повјереником тога консулата. О свотама, које сам тим начином добивао, ја сам јављо о штампом на посе, и ви сте могли из мојих извјешћа видети, да сам ја распоређивао и тим свотама, које сте ви пошљали на консулат.

Од тога времена бијаше могуће заузети се за озбиљне мјере помоћи. Али у политичком су свијету изницали непрестано нови догађаји приречили су правичном раздјељењу помоћи, као и њезиној достатности. Вама је напосам познато о убиству седморице, који су по писму кајмакама, обећавањима им потпуну безбедност и опрштају, отишли к њему. Ово убиство тако је дјеловало на становнике овога округа, да су они сви, који нијесу никада судјеловали у устанцима — тако православни као и католици — одани својој влади, који су обожавали свога цара, како они називљу Султана, били принуђени бјегати, без циља, без памети, незнајући сачи куда, и кад смо ми покушали задржати их и проговорити с њима, они нам нијесу одговарали и само су махали рукама, да их неби задржавали, тако, да би се с њима могли изразговорити, морадосмо ми с њима бјегати скупом. Тако сам ја видио једнога слијепца, који је бјегао с једном малом жевојчицом и с некаквим прљагом. Он је био врло задовољан и шаптао је нешто. У колико сам могао разабрати, он је говорио: „Успио сам, успио сам узети све, и Милица је успјела“. Он је био срећан, он је био задовољан. Кад сам га упитао, где је остала обитељ, он је одговорио: „Тамо су они . . . тамо . . . Ми ћемо се виђети с њи-

ма“. Други призор, који је учинио на мене још већи утисак. Био је слиједећи: Три Херцеговаца држаху некакво створење, о којем за дуго нијесам могао разабрати, да ли је живо или мртво. То бијаше дјечак, кога су они држали. Ја сам их питао где би их могао наћи, те да ми помогнем. Они нијесу одговарали и само један је магнуо руком, да их пустим у миру. Такове и овим сличне призоре гледао сам ја кроз четири пет дана и број бјежећих досказао је 5000 глава. Требало је помислити о мјерама, да им се пружи прва помоћ. Док су мјестни чиновници јављали вишим властима о њиховом доласку, док су се бјегунци уписивали у регистре, умираху они од глади, од зиме, од страха, јер они нијесу имали појма о политичком зецдопису и нијесу знали, колико су спасени од те пропасти, од које су бјежали. Ту је било потребно предузети брзе мјере. Тада ја уз дозволу аустријске владе сазовем у том мјесцу све оце обитељи, све домаћине, да добију помоћи. Сам одем онамо сједним од мојих помоћника и приступим к раздвајању. Ово је раздвајање било доста карактеристично. На великом тргу овога мјестанца био је постављен столац п триеза за нас. Домаћини долазише један за другим, казивали су своју обитељ, своје име, село из којег су дошли, и колико је људи било у њиховој обитељи, и сразијерно су према томе имали помоћ. Хвала овој помоћи, домаћини су скоро сви добили помоћи, а ми мишљасмо већ упутити се натраг, кад угледасмо другу још знатију хрпу људи, бјежећих из Попова поља, који су такође требали помоћи. Многи између њих бијаху тако сатрвени својом муком, да нијесу били у стању казати своја имена и мјеста, окуда су дошли. Пазити ту на којекакве формалности било би несрдљиво и неосјећајно. Помоћ се је давала не само у поциу, него и у топлу одјелу, и ти људи, који су се често односили равнодушно к поциу, бацали су се, угледавши одјел, лакомо на њих. Народа, који се бијаше скупио, било је до 2000, а одјела до 200 комада. Мој сунутник Монтер бацао се међу хрпо, растписивао их, трудни се да нађе дјечу, и доводио их к мени; тада би ја без сваких формалности набацао на њих одјело, а он их одводио к мајкама. У 7 сати у вече ми свршисмо раздавања и одишећи, имадосмо жалост виђети, да је још било људи, који су требали помоћи, а који су пречекавши читав дан ко триезе у исељивању помоћи, морали се ипак растати с њом не добивши је.

Иза тога надође један догђај, који је у највећем степену помрсно нашу ствар и довео положај пребјеглих у опасност. Ја говорим о оној мјери аустријске владе, којом је она прекратила помоћ у круху од властите воље давану, што га је шиљала пребјеглим у Црну Гору Херцеговцима. Ова мјера имала је наравно своје узроке. Влада је имала већи интерес у том, да се брине за пребјегле у њезино земљиште него ли за пребјегле у друге крајеве. Али помислите, у каккову смо се положију налазили, када дознадосмо, да ће 50.000 људи остати без хљеба, који су они добивали премда недостатно, премда неправилно, али су га ипак добивали. На срећу у то вријеме дођоше знатне помоћи из Русије, и менишито од славјанског комитета тако петроградскога као московскога. Ево с овим смо новцем — подузели мјеру за одрешити и пријеку помоћ, тада један између заступника оде из Црне Горе у Трст, и оиће му поће за ружом купити жита, неопходна за прву прехрану бјегунаца. За тим куписмо жита у Турској, Арбанији и Одеси, те се сада може рећи, да је олстанак Херцеговаца у Црној Гори обезбрижен барем за два мјесеца; што ће бити даље, није могуће јамчити, али за ова два најтежа мјесеца он је обезбрижен. У Аустрији, тако у Далмацији као и у Хрватској влада је одредила давати по 10 новч. на главу, али ово правило није свуда примјењено. У неким се мјестима држало могућим давати не више од 7 новчића, у другим по 5, у трећим по 2 а где је и по 1 новч. на дан на човјека.

(Продужиће се).

ПРИЛОЗИ ХЕРЦЕГОВЦИМА У ЦРНОЈ ГОРИ.

Војинићи.

(Продужење).

Мирко Крстов 4 ф, Јошко Богданов 4 ф, Ј. Павлов 4 ф, Вуко Филипов 4 ф, Крсто Павлов 4 ф, Ђуро Михајилов 4 ф, Саво Думелић 4 ф, Андрија Крстов 3 ф, Мићо Пејов 3 ф, Јован Крстов 3 ф, Шалета Филипов 4 ф, Рамо Крстов.

4 ф, Саво Горов 6 ф, Павле Вуков 3 ф, Ристо Шалетић 3 ф, Алекса Перишић 6 ф, М. Тодоров 5 ф, Бајо Савов 3 ф, Спасоје Горов 4 ф, Марко Савов 2 ф, Милован Вуков 3 ф, Шалета Горов 4 ф, Богдан Медов 8 ф, Радуле Ђуров 5 ф, Шако Перов 3 ф, Горчин Никодић 1 ф, Саво Павлов 4 ф, Драго Марков 1 ф, Цеко Марков 3 ф, Јован Кејов 2 ф, Милутин Андрић 4 ф, Рако Асов 3 ф, Богдан Трунов 2 ф, поп Никола 8 ф, Тодор Трунов 6 ф, Лазо Ристов 2 ф, Ранко Живков 4 ф, Којица Пекић 2 ф, Живко Видаков 4 ф, Шћ. Ристов 2 ф, Буљан Пејов 3 ф, Илија Радов 2 ф, Саво Асов 3 ф, Саво Буљан 1 ф, Вукота Ђуров 2 ф, Радован Павлов 2 ф, Јагош Богданов 3 ф, Милутин Савов 3 ф, Лако Милов 3 ф, Пеко Милов 3 ф, Лазар Божов 2 ф, Бошко Марков 3 ф, Саво Милошев 2 ф, Крсто Филипов 1 ф, Пеко Милићевић 2 ф, Саво Новиков 2 ф, Божо Буљанов 1 ф, Лазо Милићев 2 ф, Видак Шћенанов 2 ф, Бојица Ристов 2 ф, Ђоко Радованов 1 ф, Ђукап Лазарев 1 ф, Ђуро Станков 2 ф, Сп. Шалетић 8 ф, Милош Милићев 2 ф, Мићун Никодић 1 ф, Бекица Никодић 2 ф, Илија Грујићев 5 ф, Машут Михајилов 3 ф, Петар Боров 5 ф, Јован Машанов 1 ф, Рако Сивов 1 ф, Начо Јованов 1 ф.

(Продужиће се).

ЦЕТИЊЕ, 21. Фебруара. — Њ. Пр. барон Родич, намјесник далматински био је дошло на Цетиње у прошлу сриједу, а јуче се опет повратио у Задар.

— Са херцеговачког бојишта добили смо ове телеграме:

Херцег—Нови, 20. о. м. — Јучер бој на Зубце. Усташа посејкли 10 глава, узели неколико острагуша. Трпико Вукловић убио два Турчина из резолвера и отко једном острагушу. Од усташа није ниједан погинуо.

Дубровник, 19. о. м. — Јучер жестоки бој на Колајану. Турци похерали пут Круне. Пало их 20 мртвих, 50 рањених. Усташа 6 рањених.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

— Изшла је II. свеска „СРПСКЕ ЗОРЕ“ забавно поучног листа са илустрацијама с овим садржајем:

„Сљепчова освета“, приповјетка по вешачком од Б. М. (са сликом). — „Сеоска настања“, приповјетка по Фрид. Шнилангу. — „Албанка“, (са сликом). — „Ратари“, pjesma Ђуре Јакшића. — „Ђенова“, (са сликом). — „Одкуда постоји човјек?“, (са сликом). — „Ријека у Црној Гори“, (са сликом). — „Путне црте о Босни“. — „Жуђа за титулама“, хумористичка лекција од Ђорђа Рајковића. — „Дов аа међсда“, (са сликом). — „Ухваћена“, (са сликом). — „Прегледне биљешке“. — „Загонетка“, — „Ријешене ребуса у I. свесци“.

Свеска за Март доићеће продужење Јакшићеве приповјетке „Чича Тима“ и осам слика уз разне забавне и поучне чланке.

„Српска Зора“ излази у мјесечним свескама од три табака и стање за цијелу годину 4 ф. 80 новч. на по год. 2 ф. 40 п., а на три мјесеца 1 ф. 20 п.

Претплата нека се шаље на администрацију „Српске Зоре“ (Administration der „Srpska Zora“ in Wien, III. Praterstrasse nо 13). Претплату из Србије прима књижара г. В. Валожића у Београду.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Дуг живот). 2. Јануара преминуо је у Сиври—Хусару, градићу близу Смирне у Малој Азији, некар Ђорђе Стрваридес у доби од 132 године. Тај човјек живио је свега свога живота изван ђетинства врло неумјерено. Из млада дао се је на пјанство, те се је под старије дане сваки дан опијао ракијом. Осим нића љубио је жене и плес, по уз све то опет радио доста шарљиво тетогити свој занат. Био је вазда бистра разум и веселе људи, те здрав као риба и ходва још прељ неколике године усправио као какав војник. Родно се је за владања Султана Мухмеда I., а за његова живота измјенило се је осам Султана: Осман III. илние, Мустафа III., Абдул Хамид I., Селим III., Мустафа IV., Махмуд II., Абдул Меџд и Абдул Азис.

(Узрок буну). Дворска пивара у Монакову затворена је око 15. Јануара на више нећеља, јер нема од чега пећи пиво. Како се у Монакову дигне буна, кад пиво поскупи за новчић, чогао би сада тијем прије букнути устанак. Па се још ти пивопивци чуде Херцеговцима и Босњацима, што не сједе с миром.

Штампано у државној штампарији.